

Leviticus - *Een theologie van daden*

Peter van 't Riet

Maart 2023

Leviticus – *Theologie van daden*

Leviticus

- Deel van de Tora:
  - Genesis,
  - Exodus,
  - Leviticus,
  - Numeri,
  - Deuteronomium

Leviticus – *Theologie van daden*

GENESIS

- Schepping van de wereld en ontwikkeling van de mensheid
- Voorgeschiedenis van het volk Israël als nomadenvolk

EXODUS

- Verlossing van Israël uit de macht van Egypte
- De openbaring van de Tora op Sinai
- Ontwerp en bouw van de tabernakel als tent van God

LEVITICUS

- Offerregels (hoe ga je met God om)
- Grote Verzoendag (hoe maak je het goed met God)
- Sociale regels (hoe ga je met elkaar om)

NUMERI

- Inrichting van de samenleving
- Verkenning en verdeling van het land Kanaän
- Overgang van nomadenbestaan naar landbouw en stedelijke samenleving

DEUTERONOMIUM

- Regels voor de landbouw- en stedelijke samenleving van Israël na de vestiging in het land Kanaän

Leviticus – *Theologie van daden*

Leviticus

- Tora = Geen Wet, maar: Leer, onderwijs, beginsel-programma, grondwet
- Tora = Studieboek voor individu en gemeenschap
- Tora = Grondwet die uitgewerkt moet worden in gedragsregels en vormen van organisatie

Leviticus – *Theologie van daden*

Mensbeeld van de Tora

- Schepping = Goed (*tov*), maar niet af/volmaakt
- Mens als beeld van God = Medeschepper/partner (Genesis 1:26-27)
- Leren leven als partner van God in het scheppingsproces
- Tora = “Boek van het Verbond” (Exodus 24:7)

Leviticus – *Theologie van daden*

Verbond (*bêriet*)

- = Samenwerkingsverband tussen God en Israël
- Tweezijdig, vrijwillig, eeuwig (Exodus)
- Tora = Huwelijkscontract tussen God en Israël
- Samen de Schepping voltooien (*tikoen olam*)
- Verbondsvernieuwing = Geen nieuw Verbond, maar herstel van het oude Verbond na periode van verval

Leviticus – *Theologie van daden*

Lukas 16:17

- Gemakkelijker zouden hemel en aarde vergaan, dan dat er van de Wet/Tora één tittel zou vallen

Matteüs 5:17 en 19

- Niet gekomen om de Wet/Tora te ontbinden, maar om [dagelijks] te vervullen
- Wie één van de kleinste geboden ontbindt, zal zeer klein heten in het Koninkrijk der hemelen

Leviticus – *Theologie van daden*

Dierlijke en plantaardige offers (1:1 – 7:38)

- Soorten van offers; uitvoeringsvoorschriften

Wijding van priesters en offerdieren (8:1-10:20)

- Aäron en zijn zonen als voorbeeld

Fysieke reinheid en onreinheid (11:1-15:33)

- Dieren, geboorte, melaatsheid, seksualiteit

Grote Verzoendag/Jom Kippoer (16:1-34)

- Hoe verzoent een mens zich met God

Morele reinheid/Heiligingwetten (17:1-22:33)

- Waaronder de sociale wetten (19:9-37)

Wijding van de tijd (23:1-26:46)

- Liturgische kalender binnen het jaar; door de jaren heen

Persoonlijke offers in de vorm van geloften (27:1-34)

- Afleggen en inlossen van geloften

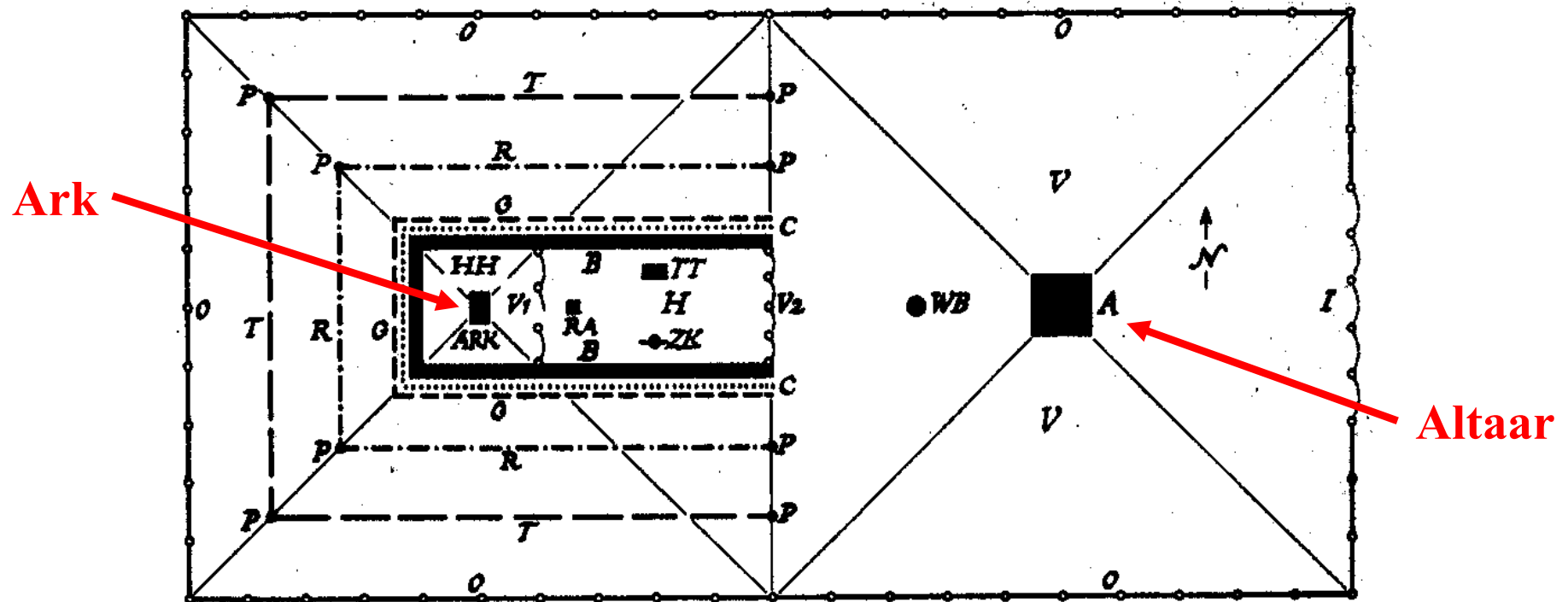
Tent van samenkomst (*ohèl mo'eed*)

- In een Verbond willen de partners samenwonen
- Tabernakel = Tent van samenkomst van God en Israël (Exodus)
- Als God overal woont (*eelohiem = de Machtige*),
- Dan ook in ons midden (*adonai = de Nabije*)
- Tent is verplaatsbaar : God en Israël reizen al worstelend met elkaar door de geschiedenis
- Israël = Worstelen met God
- In die tent vieren zij regelmatig hun samenwerking aan de *tikoën olam* (verbetering/voltooiing van de wereld)

Leviticus – *Theologie van daden*

Indeling tabernakel

- Alles in teken van volmaaktheid/perfectie
- Vier = de wereld (4 windstreken)
- Heilige der Heilige = Kubus
- 2 x Vierkant = Verbinding goddelijke en menselijke activiteit
- Tempel = Wereld in het klein / verbindt Israël met de wereld

Ark van het verbond (*aron habêriet*)

- Bekend uit Kanaänitische godsdiensten
- Tussen de cherubs het godenbeeld
- In Israël: lege ruimte tussen *cheroebiem*
  - = Gods onzichtbaarheid
  - = God is niet fysiek
  - = Geen talisman
- In de kist: Stenen tafelen
  - = Tien Geboden/Woorden
  - = Samenvatting van de Tora
  - = Grondwet van Gods koningschap
  - = Hoe mensen zullen leven
- Moraliteit = Hart van de offerdienst

Leviticus – *Theologie van daden*

Getuigenis (*ha-eedot*)

- Tien Geboden = Gedragscode, gedragsstandaard
- Gods koningschap is van morele aard
- Ideaal van de profeten: Offeren in gerechtigheid (Male'achi 3:3)

De relatie met
de medemens

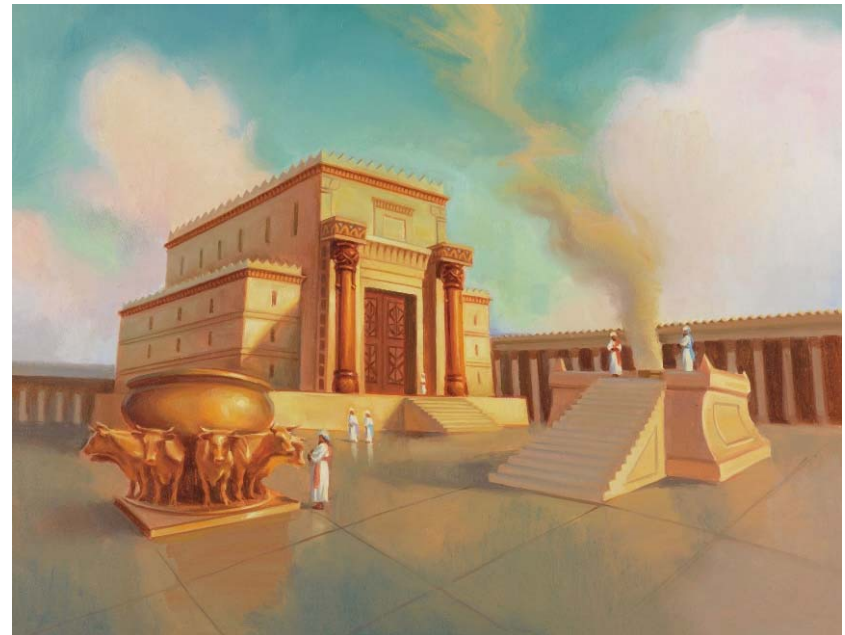
De relatie met
God

Leviticus – *Theologie van daden*

Tent van samenkomst (*ohèl mo'eed*)

- Tabernakel later vervangen door:
  - eerste tempel van Salomo
  - tweede tempel van Herodes in Jeruzalem
- Tempel = Gods paleis op aarde
- Welke regels moeten daar gelden?

Offerdienst

- Een manier om geloofstrouw concreet te beleven
- Uit te drukken in een taal van daden en voorwerpen
- Elk offer en voorwerp drukt een “theologische” gedachte uit
- Menorah = Aansporing om een licht in de wereld te zijn
- Offerdienst = Theologie van daden/handelingen

Offeren (*Qarav*)

- Heidendom: Gaven brengen aan de goden
- Hun gunst (her)winnen / hun toorn stillen
- Het gegeven/geofferde dier/voorwerp stilt hun toorn
- Dit is onbekend in Hebreeuwse Bijbel

- *Qarav* = Naderen, de “offeraar” gaat op bezoek bij God
- Meegebrachte (offer)gave = uitdrukking van liefde voor God
- Het draait om de offeraar, niet om de gave
- Je offert niet uit angst of om gunsten, maar uit liefde
- God verlangt geen offergaven, maar genegenheid

- Hoe is de gang van zaken bij het offeren?
- Mag iedereen offeren op zijn eigen manier?

Priesters (*kohaniem*)

- Om de orde te bewaren
- Vertegenwoordigen niet God bij het volk, maar het volk bij God
- Offer-technische handelingen in opdracht van de offeraars

- Priesters keuren gaafheid van offerdieren
- Zien toe op kosjere slacht of doen die zelf
- Brengen offergaven op het altaar, etc.

- Priester is zware functie
- Strenge regels nauwkeurig nakomen
- Offerdienst moet perfect verlopen
- Krijgen bepaalde offerdelen voor hun levensonderhoud

Leviticus – *Theologie van daden*

Rein en onrein (*tahor* – *tamee*)

- Niet schoon/vies, hygiënisch/onhygiënisch, aseptisch/ besmettelijk
- Rein (*tahor*) = Geschikt voor de offerdienst
- Onrein (*tamee*) = Ongeschikt voor de offerdienst

- Oorspronkelijk voor personen en zaken (lichamelijk)
- Alleen in de tempel
- Later ook voor gedrag (morele reinheid)
- Profetisch ideaal = offeren/naderen in gerechtigheid

- Reiniging van mensen en voorwerpen door onderdompeling in stromend water
= Terug naar de oervloed, herschepping

Leviticus – *Theologie van daden*

Soorten offers

- Brandoffer (Lev. 1:3-17) Erkenning dat alles van God is
  - Spijsoffer (Lev. 2:1-16) Dank voor de oogst
  - Vredesoffer (Lev. 3:1-17) Vreugdevolle gebeurtenissen
  - Ontzondigingsoffer (Lev. 4:1-5:13) Opnieuw beginnen
  - Schuldoffer (Lev. 5:14-6:7) Boete doen
  - Ochtend- en avondoffer (Ex. 29:38-42) Gemeenschapsoffers
  - Reukwerkoffer (Ex. 30:7-9) Begeleiden gebeden
  - Pesachoffer (Ex. 12:1-13) Bevrijding op onderdrukking
  - Grote-Verzoendagoffer (Lev. 16:5-22) Zich verzoenen met God
  - Loofhuttenoffer (Num. 29:12-38) Messiaanse tijd
-
- Bij veel offers: offeraar eet mee van het offervlees
  - Maaltijd in tempel = Maaltijd bij God aan tafel
  - Vlees/spijzen op altaar = Gods aandeel in de maaltijd

Leviticus 1:3-4

Als zijn offer een **brandoffer** van het rundvee is [.....]. Naar de **ingang** van de tent van samenkomst zal hij ermee naderen [.....]. Dan drukt hij met zijn **hand op de kop** van het brandoffer [.....].

-
- **Brandoffer** (*olah*) = Erkenning dat alles van God is
  - **Ingang** van de tent = Waar de priester de gaafheid keurt
  - Handoplegging is niet zonde erop leggen
  - Dan zou het dier onrein/ongeschikt
  - Na goedkeuring door de priester wordt de “deal” gesloten
  - **Hand op de kop** = “Handtekening voor overdracht”

Demoverhaal: Dood Nadab en Abihu (Leviticus 10:1-7)

1 En de zonen van Aäron, Nadab en Abihu, namen ieder zijn vuurpan, deden daar vuur in en legden daar reukwerk op. Zo **naderden zij** (*wajaqrivo*) met **slordig** (*zarah*) vuur voor het aangezicht van de Eeuwige, wat Hij hun **niet had opgedragen** (*lo tsiwah*). 2 Toen ging er vuur uit van de Eeuwige en dit **at hen op** (*watokhal*), zodat zij **stierven** (*wajamoeto*) voor het aangezicht van de Eeuwige.

- Slordig vuur = Geen vuur van het altaar, maar eigen gemaakt vuur
- Waarom handelden zij zo?
- Onverschilligheid? Hoogmoed? Eigengereidheid? Willen uitblinken? Liefde? Enthousiasme? Overijverigheid? Goed voorbeeld stellen?
- Demoverhaal: Priester staat niet boven de Tora/de “Wet”
- Sterven/dood = Dit eigengereide gedrag hoort niet in de offerdienst

Reiniging na geboorte (Leviticus 12)

1 De Eeuwige sprak tot Mozes: 2 Spreek tot de Israëlieten: Wanneer een vrouw moeder wordt en een kind van het mannelijk geslacht baart, dan zal zij zeven dagen onrein zijn [.....] 4 Drieëndertig dagen zal zij blijven in het reinigingsbloed; niets heiligs zal zij aanraken, naar het heiligdom zal zij niet komen, totdat de dagen van haar reiniging vervuld zijn. [.....] 6 Als de dagen van haar reiniging vervuld zijn, zal zij voor een zoon of voor een dochter een éénjarig schaap ten brandoffer, en een jonge duif of tortelduif tot een ontzondigingsoffer, naar de ingang van de tent der samenkomst tot de priester brengen.

-
- Bloed- en zaadvloeiingen maken onrein
  - Absolute scheiding tempeldienst en seksualiteit/vruchtbaarheid
  - Vrouw krijgt $7 + 33 = 40$ dagen “zwangerschapsverlof”
  - De moeder brengt het offer
  - Geen verschil in offer voor jongen/meisje

Leviticus – *Theologie van daden*

Zonde (*cheet*)

- Augustinus: Erfzonde = eigenschap van mensen
- Dat kent de Tora niet

- *Cheet* van *chata* = ‘je doel missen’
- *Cheet* = iets niet kunnen doen, vergeten te doen, of niet goed doen
= Eigenschap van gedrag, niet van een persoon
= Verstoring van je relatie (met medemens en/of met God)
- Je bent geen zondaar, maar je doet (soms) zonde

- Gradaties van zonde: onbewust/bewust, per ongeluk/opzettelijk, heimelijk/openlijk
- Zelf verantwoordelijk voor herstel van de relatie

Verzoenen (*kafar*)

- Niet vrede sluiten, vergeving schenken, in genade aannemen
- *Kafar* = Bedekken, uit de wereld helpen
- Verzoening krijg je alleen, als je verzoening doet
- Speelt zich altijd af in een relatie

- Na zonde/misstap (*cheet*) en inkeer/bekering (*têsjoevah*) benader je (*qarav*) de wederpartij (mens of God) om schuld te erkennen en verzoening te doen (*kafar*)
- Eerst verzoening met de medemens, daarna met God
- Is de volgorde bij Grote Verzoendag

- Niet het offer, maar de gang naar het altaar verzoent
- Bij God kun je altijd op verzoening rekenen
- Bij de medemens niet altijd

Matteüs 5:23-24

Wanneer je dan je gave brengt naar het altaar en je daar herinnert, dat je broeder iets tegen je heeft, laat je gave daar, vóór het altaar, en ga eerst heen, verzoen je met je broeder en kom en nader daarna met je gave.

Leviticus 16:7-8 (Grote Verzoendag)

7 En (dan) neemt men de **twee bokken** [van het volk] en doet ze staan voor het aangezicht van de **Eeuwige** bij de ingang van de tent van samenkomst. 8 En Aäron neemt **loten** voor de twee bokken, één lot voor de Eeuwige en één lot voor **Azazeel**.

-
- Twee bokken = de keuzevrijheid van de mens
  - Lot voor de Eeuwige = Keuze voor het goede
  - Lot voor Azazeel = Keuze voor het kwade

  - Loten = Mens kan kiezen tussen goed en kwaad
  - Eén bok staat voor onze goede daden
  - De andere (de zondebok) voor onze kwade daden

Leviticus 16:9-10 (Grote Verzoendag)

9 En (dan) nadert Aharon met de **bok** waarop gevallen is het lot **voor de Eeuwige**, en hij maakt hem tot een ontzondigingsoffer. 10 En de **bok** waarop gevallen is het lot **voor Azazeel**, staat **levend** voor het aangezicht van de Eeuwige, om verzoening met Hem te doen door hem **weg te zenden** naar Azazeel in de woestijn.

-
- Bok van de goede daden = Offergave voor de Eeuwige
= Onze goede daden zijn voor Hem
= Ontzondigingsoffer : maakt onze relatie met Hem weer perfect
  - Bok van de kwade daden (zondebok) weggestuurd naar woestijn
= Onze kwade daden : afzweren / opruimen / wegsturen
  - Zondebok kan niet geofferd worden (= onrein)

Leviticus 11:44-45

Ik ben de Eeuwige, die jullie uit het land Egypte heb doen trekken, om jullie tot een God te zijn. **Weest heilig, want Ik ben heilig.**

- *Heilig (qadosj)* = Niet voortreffelijk, volmaakt, verheven, etc.
= Voor bepaald doel apart gesteld n.l. de verbetering van de wereld
- = Wees anders dan de andere volken (Egypte, etc.),
want Ik ben anders dan de andere goden
- = Wees bijzonder, want Ik ben bijzonder

- Offerdienst in Israëlis anders dan bij andere volken:
= Liefde voor God i.p.v. vrees voor goden
= Geen vruchtbaarheids- en doodscultus
= Levensverbetering i.p.v. fysiek of materieel gewin
= *Sjalom* voor Israël en de wereld op basis van Tora/Tien Geboden

Leviticus – *Theologie van daden*

Samenvatting

- God en Israël onlosmakelijk met elkaar verbonden
- Offerdienst
  - = bij God op bezoek gaan/naderen
  - = doel van verbond concreet maken
  - = voltooiing van de schepping / verbetering van de wereld vieren
- Vereist fysieke en morele reinheid op basis van Tora

Stof deels te vinden in:

